

**5ο Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας –
Θεόδωρος Κάστανος**

τότε και σήμερα

Αναστάσιος Χ. Γραμπόβας
Συνταξιούχος Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΕΙ

Φλώρινα 2025

agrabovas@gmail.com

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το 5^ο Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας – «Θεόδωρος Κάστανος», είναι ένα σχολείο που λειτουργεί στο ίδιο κτίριο για 100 χρόνια περίπου και φέρει το όνομα ενός παιδαγωγού και εκπαιδευτικού, από τους σημαντικότερους της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας ο οποίος εργάστηκε ως παιδαγωγός (υποδιευθυντής) στο Διδασκαλείο Φλώρινας και άφησε την τελευταία του πνοή στη Φλώρινα το 1932. Η προσθήκη του ονόματός του στον τίτλο του σχολείου είναι ο λόγος για τον οποίο γίνεται αναφορά σ' αυτό το άρθρο στη σύντομη ζωή και στο σημαντικό έργο που προσέφερε ο Θόδωρος Κάστανος στην περιφέρεια της Φλώρινας και όχι μόνο, το οποίο εκτίμησαν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου και πρότειναν ομόφωνα να γίνει προσθήκη του ονόματός του στον τίτλο του σχολείου. Η πρόταση έλαβε την έγκριση του Δημοτικού Συμβουλίου Φλώρινας και υλοποιήθηκε με την υπ' αρ. 145588 /Δ4/9-10-2013 απόφαση του Υπουργείου Παιδείας.

Τα παλιά κτίρια, δημόσια ή ιδιωτικά, φέρνουν στο νου αναμνήσεις από τα παιδικά χρόνια, βγάζουν ιστορίες, μύθους που έχεις ακούσει ή τώρα ανακαλύπτεις, κρύβουν εκπλήξεις, θησαυρούς γνώσης ανεκτίμητους. Αυτές οι σκέψεις αποτέλεσαν το έναυσμα για μένα ώστε να ασχοληθώ με αυτό το εγχείρημα.

Μέσα από αυτό το αρχείο καθώς και από άλλα που θα ακολουθήσουν για τα Δημοτικά Σχολεία της Φλώρινας, αυτό που με ενδιαφέρει είναι να κεντρίσω το ενδιαφέρον των αναγνωστών, μέσα από όσο το δυνατόν περισσότερες φωτογραφίες – παλιές και νέες – που έχω συλλέξει και αναρτώ συγκροτημένα. Από βιβλιογραφικές πηγές στις οποίες γίνεται αναφορά, κάνω μια συνοπτική περιγραφή των κτιρίων για τη θέση τους στην πόλη, το έτος κατασκευής τους και ιστορικά στοιχεία κατά τη διαχρονική τους εξέλιξη μέχρι σήμερα, χωρίς να θέλω να υποκαταστήσω μελέτες, διατριβές και έρευνα σε βάθος ειδικών που έχουν ασχοληθεί διαχρονικά με τα αντικείμενα αυτά.

Για την καλύτερη παρακολούθηση και διαχείριση του άρθρου, έχουν γίνει μέσα στο κείμενο υπερσυνδέσεις που επισημάνονται με **μπλε** χρωματισμό και παραπέμπουν σε ιστοσελίδες, σε εικόνες, στα περιεχόμενα και στη βιβλιογραφία.

Αναστάσιος Χ. Γραμπόθας,
Συνταξιούχος εκπαιδευτικός ΤΕΙ
agrabovas@gmail.com

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για τη συγγραφή αυτού του άρθρου με βοήθησαν συμπολίτες μου με τη διάθεσή τους σε εμένα φωτογραφιών από την προσωπική τους συλλογή όπως, οι παλιοί μαθητές του σχολείου Νίκος Χατζευφραιμίδης, Ουρανία Λέγα, Αρης Αφεζόλης, η εκπαιδευτικός πρώην διευθύντρια του σχολείου Βούλα Γκόλια καθώς και οι εργαζόμενοι στα Γενικά Αρχεία του Κράτους Φλώρινας, τους οποίους θερμά ευχαριστώ.

Επίσης θέλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε παλιούς μαθητές του σχολείου όπως τους Λάμπη Λαμπρινό, Σούλα Ανθοπούλου, Πέτρο και Βασίλη Σβήρο, Σοφία Πουγαρίδου-Περιβολάρη, για τις πληροφορίες που μου έδωσαν μέσα από προσωπικές συζητήσεις που κάναμε, αναμοχλεύοντας τη μνήμη τους και παραπέμποντας σε άλλα άτομα που είχαν να μου δώσουν περισσότερες πληροφορίες.

Η συνεισφορά των ιστοσελίδων και έντυπων εγχειριδίων και μελετών με βοήθησαν σημαντικά και γι' αυτό ευχαριστώ τους κατόχους και διαχειριστές αυτών των μέσων που αναφέρονται και στη βιβλιογραφία που ακολουθεί.

Τέλος θέλω να ευχαριστήσω τον γιό μου Χρήστο για τη συνεισφορά του στην επιμέλεια των κειμένων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. [ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ](#)
2. [ΕΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ – ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ](#)
3. [ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΧΡΗΣΗ](#)
4. [ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟ ΚΑΣΤΑΝΟ](#)

[Ο Κάστανος στη Χίο \(1888-1913\)](#)

[Ο Κάστανος στη Γερμανία \(1913-1920\)](#)

[Ο Κάστανος στη Θεσσαλονίκη \(1920-1921\)](#)

[Ο Κάστανος στην Ανατολική Θράκη \(1921-1923\)](#)

[Ο Κάστανος στην Αλεξανδρούπολη \(1923-1925\)](#)

[Ο Κάστανος στην Καστοριά \(1925-1927\)](#)

[Ο Κάστανος στο Καρπενήσι \(1927-1929\)](#)

[Ο Κάστανος στη Φλώρινα \(1929-1932\)](#)

4. [ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ](#)
5. [ΠΑΡΑΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ](#)

1. ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

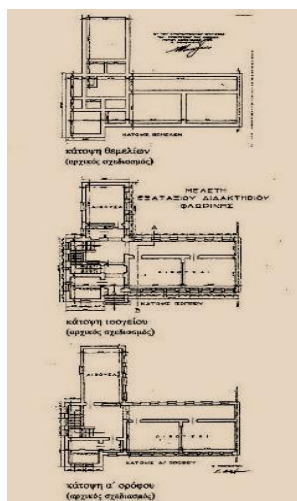
Το 5^ο Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας [βρίσκεται στο](#) ΒΔ άκρο της πόλης, στους πρόποδες του λόφου «1033». Κτίστηκε στο βόρειο άκρο ενός μεγάλου επικλινούς οικοπέδου, ενώ το νότιο άκρο του οικοπέδου κατέληγε στην οδό Ι. Κοντόπουλου στον αριθμό 16, όπου υψώνονταν πέτρινος τοίχος αντιστήριξης (μέρος του οποίου υπάρχει και σήμερα) στη βάση του οποίου υπήρχε μια μεγάλη λαμαρινένια πινακίδα που έγραφε τον τίτλο του σχολείου ([Εικ.1](#)).

Προς Β το κτίριο έχει πρόσοψη στην προέκταση της οδού Ολυμπιάδος και στα «Δεύτερα Εργατικά» που βρίσκονται ανάμεσα στο 5^ο Δημοτικό Σχολείο και στον επαρχιακό δρόμο Φλώρινας-Πρεσπών. Στην ανατολική πλευρά, συνορεύει με μεγάλο ιδιωτικό οικόπεδο ανατολικά του οποίου διέρχεται η οδός Ιουστινιανού. Στα δυτικά εφάπτεται με μικρό δρόμο – παράδρομο – κάθετο της οδού Κοντόπουλου. Στο Ν άκρο του οικοπέδου (οδός Κοντόπουλου) κτίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 2010 (εγκαινιάστηκε και λειτούργησε το 2009) ένα σύγχρονο κτίριο στο οποίο στεγάζεται το [Ειδικό Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας & Ειδικό Νηπιαγωγείο Φλώρινας](#) ([Εικ.2 ΠΑΡ/ΜΑ](#)).

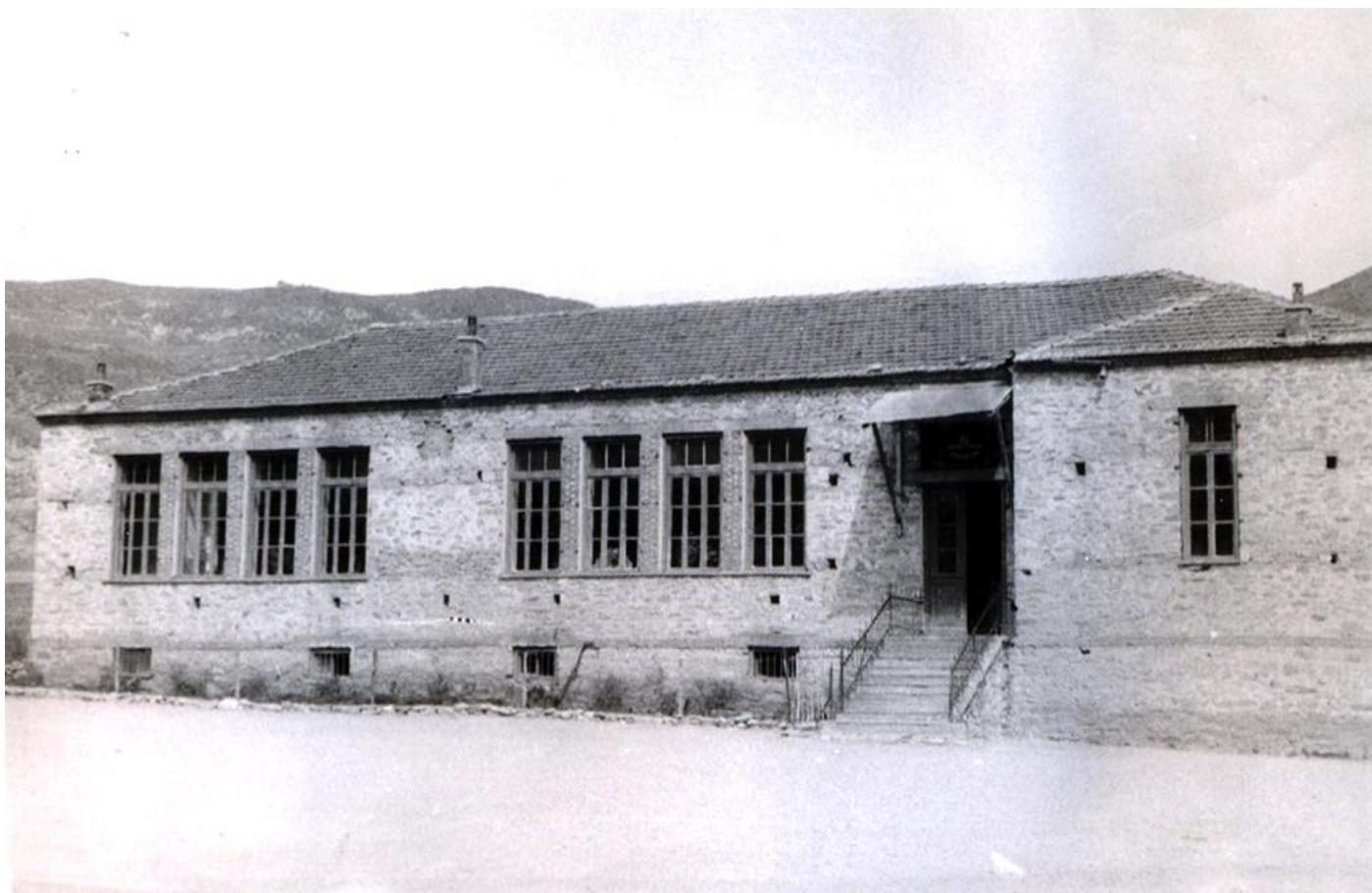
[Εικ. 1..](#) Η παλιά λαμαρινένια πινακίδα με τον τίτλο του σχολείου που βρίσκονταν στο νότιο τμήμα του οικοπέδου του σχολείου, στο τοίχιο αντιστήριξης, πριν από την ανέγερση του κτιρίου για τη στέγαση των *Ειδικών Πειραματικών Σχολείων* (αριστερά) (φωτο Α. Γραμπόβας))

2. ΕΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ – ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

Το κτίριο που αρχικά σχεδιάστηκε από τον Ν. Μητσάκη, αρχιτέκτονα στο αρχιτεκτονικό τμήμα του Υπουργείου Παιδείας, προορίζονταν για να στεγάσει εξατάξιο δημοτικό σχολείο και ο σχεδιασμός του έγινε σε δυο επίπεδα, περιελάμβανε δηλαδή ισόγειο και έναν όροφο σε σχήμα Γ¹. Η οικονομική αδυναμία κατά κύριο λόγο για την κατασκευή δυο ορόφων, είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του κτιρίου σε ένα επίπεδο και την προσαρμογή του εσωτερικού χώρου στις απαιτήσεις ενός τετρατάξιου διδακτηρίου.²

Τελικά η ανέγερση του κτιρίου ξεκίνησε το 1931 και αποπερατώθηκε το 1932 (εικ. 3), (εικ. 3.1 ΠΑΡ/ΜΑ) και μάλιστα με τις προσθήκες που έγιναν αργότερα, το κτίριο απέχει πολύ από το σχεδιασμό του Ν. Μητσάκη. Η πέτρινη κατασκευή του έγινε τελικά, βασίστηκε στα σχέδια του αρχιτέκτονα Αθανάσιου Σούρσου (εικ. 4), (εικ 5). Το 1955 έγινε η προσθήκη δύο αιθουσών και το 1970 κατασκευάστηκε ο χώρος του γυμναστηρίου. Με τη προσθήκη των δυο αιθουσών (εικ. 6) το τελικό τμήμα της κάτοψης διαμορφώθηκε σε σχήμα Π), αλλά με την προσθήκη και του γυμναστηρίου που ένωσε τις δυο πτέρυγες, χάλασε το σχήμα της κάτοψης όπως είχε διαμορφωθεί (εικ. 7). Λόγω της αύξησης των χώρων έγινε η μετάταξή του από τετρατάξιο σε εξατάξιο δημοτικό σχολείο. Μέχρι το 1993 στο κτίριο του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου στεγάζονταν και το 5ο Νηπιαγωγείο Φλώρινας το οποίο από το 1994 εγκαταστάθηκε σε μικρό κτίριο που αναγέρθηκε στην Α πλευρά σε μικρή απόσταση από το κτίριο του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου, στον ίδιο προαύλιο χώρο (εικ. 4,1).

Εικ. 3. Το κτίριο του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας (νότια πλευρά), την περίοδο της κατασκευής του (Καλαμάρας Κ.)⁽⁴⁰⁾

¹ Στο σχήμα αριστερά, το αρχικό σχέδιο (κάτοψη) του αρχιτέκτονα Ν. Μητσάκη για το 5^ο Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας (Ζαρκάδα-Πιστιόλη Χ., 2003)<

² Ζαρκάδα Πιστιόλη Χρ. 2003 ⁽⁷⁾

Εικ. 4. Το κτίριο του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας σήμερα, 2024. (αρχείο Ν. Χατζηγεφραιμίδη)

Εικ. 4.1. Αριστερά το 5^ο Δημοτικό Σχολείο και δεξιά το 5^ο Νηπιαγωγείο Φλώρινας το οποίο αναγέρθηκε το 1994 (φωτο Α. Γραμπόβας, 2024)

Εικ. 5 Το κτίριο του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας (N/A πλευρά σε σχήμα Γ), σήμερα (φωτο Α. Γραμπόβας, 2024)

Εικ. 6 Η δυτική πλευρά του Ε' Δημοτικού Σχολείου που προστέθηκε το 1955 και αποτελεί το ένα σκέλος του «Π» (φωτο Α. Γραμπόβας, 2024)

Εικ. 7 Με τη προσθήκη των δυο αιθουσών το τελικό τμήμα της κάτοψης διαμορφώθηκε σε σχήμα Π, αλλά με την προσθήκη και του γυμναστηρίου που ένωσε τις δυο πτέρυγες, χάλασε το σχήμα της κάτοψης όπως είχε διαμορφωθεί αρχικά (φωτο Α. Γραμπόβας, 2024)

3. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΧΡΗΣΗ

Ανατρέχοντας στο ιστορικό που είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του σχολείου, το 5^ο Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας ιδρύθηκε το 1930³. Στο νεοσύστατο αυτό σχολείο οι πρώτοι μαθητές γράφτηκαν το σχολικό έτος 1931-1932. (Εικ. 7.1 ΠΑΡ/ΜΑ). Μέχρι την αποπεράτωση του κτιρίου (1932), τα μαθήματα γίνονταν στον χώρο του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών που στεγάζονταν στο σπίτι του Β. Παπαγιάννη στην οδό Ι. Κοντόπουλου, που υπάρχει ανακαινισμένο ακόμη και σήμερα⁴ (Εικ. 8). Έως το 1936 λειτουργούσε ως διθέσιο, ενώ το σχολικό έτος 1936-37 λειτούργησε ως τετραθέσιο για πρώτη φορά.

Ο αριθμός των μαθητών αυξήθηκε λόγω της ενσωμάτωσης σ' αυτό μαθητικού πληθυσμού των σχολείων που προέρχονταν από μικρές κοινότητες [(Μοτέσνιτσας (Εικ.9 ΠΑΡ/ΜΑ), Τριβούνου, Καλογερίτσας (Εικ. 10 ΠΑΡ/ΜΑ), Σ.Σ. Ιωαννίδη και Αλώνων) (Εικ. 11 ΠΑΡ/ΜΑ)] γύρω από την Φλώρινα τα σχολεία των οποίων συγχωνεύτηκαν ή καταργήθηκαν,⁵. Το σχολείο από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του πραγματοποιούσε διάφορες εκδηλώσεις και δραστηριότητες όπως, γυμναστικές επιδείξεις (Εικ.12, 12.1), δημιουργία κήπων (Εικ.13), χορωδίες (Εικ. 14 ΠΑΡ/ΜΑ), παρελάσεις (Εικ 15), σχολικές γιορτές και θεατρικές παραστάσεις (Εικ. 16 ,16.1 16.2) κ.ά.

Εικ. 12 Γυμναστικές επιδείξεις του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου, στο Εθνικό Στάδιο της Φλώρινας το 1956 (φωτο από το αρχείο του Ν.

Εικ.12.1. Γυμναστικές επιδείξεις των μαθητών του 5^{ου} Δημοτικού στην αυλή του σχολείου το έτος 1963. Σημαιοφόρος η Μ. Βλαστάκη, παραστάτες μπροστά οι Δ. Μητρούσης και Ν. Αφεζόλης, παραστάτες πίσω οι Ζ. Χατζηαθανασίου, Α. Σκεπαστίδης και Α. Χατζιωάννου (φωτο από το αρχείο του Α. Αφεζόλη)

Εικ. 13 Οι μαθητές της ΣΤ' τάξης του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου το έτος 1956, μπροστά από τον κήπο που δημιούργησαν με το δάσκαλό τους Γ. Σουσιανά (φωτο από το αρχείο του Ν. Χατζηευφραιμίδη)

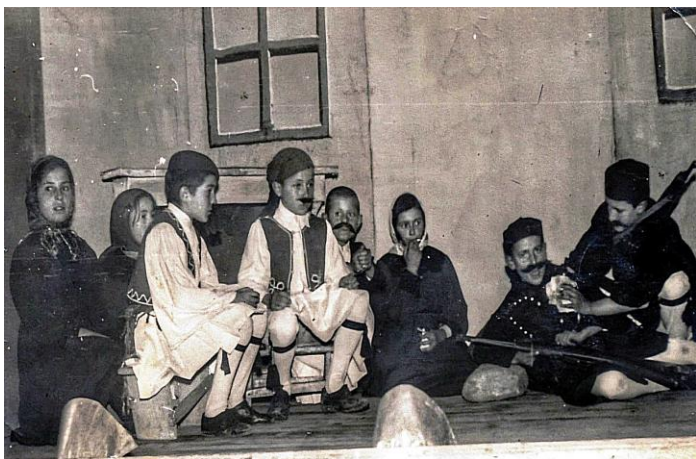

Εικ.15. Παρέλαση των μαθητών του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου στην κεντρική πλατεία το έτος 1963. Σημαιοφόρος και παραστάτες οι ίδιοι μαθητές/τριες με την παραπάνω φωτογραφία (φωτο από το αρχείο του Α. Αφεζόλη)

³ Φ.Ε.Κ. 365/8-11-1930 τΑ, Διάταγμα (1), *Περί ιδρύσεως και προαγωγής δημοτικών σχολείων εις εκπαιδευτικήν περιφέρειαν Φλωρίνης* <https://search.et.gr/el/fek/?fekId=646291>

⁴ Μεκάσης Δημήτρης, 2016⁽²⁴⁾

⁵ Κασκαμανίδης, Γιάννης, 2016⁽¹⁷⁾

Εικ.16. Θεατρική παράσταση των μαθητών του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου 25/5/1963. Από αριστερά, Μ. Καραφύλλη, άγνωστη, Σ. Ανθοπούλου, Μ. Σαββάκη και Ν. Αφεζόλης. (φωτο από το αρχείο του Α. Αφεζόλη)

Εικ.16.1 Θεατρική παράσταση των μαθητών του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου 25/3/1963. Δεύτερος από δεξιά προς τα αριστερά, ο Νίκος Αφεζόλης (φωτο από το αρχείο του Α. Αφεζόλη)

Εικ.16.2 Οι μαθητές/τριες του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου με τους δασκάλους τους μετά από θεατρική παράσταση (25/5/1963). Διακρίνονται, μεταξύ άλλων οι Π. Σβήρος, Α. Χατζιωάννου, Ρακοβαλής, δάσκαλος, Ε. Σκεπασίδου Θ. Καράς, Σ. Ανθοπούλου, Μ. Καραφύλλη, Ζ. Χατζηαθανασίου, Μ. Βλαστάκη, Μ. Βαρελά, δασκάλα, 3^η σειρά, όρθιοι, Ερ. Βαρελά, Μ. Νέτσου, Πετίδου,, Δ. Μητρούσης, Ραδίσης(φωτο από το αρχείο του Α. Αφεζόλη)

Τα τελευταία χρόνια, οι δραστηριότητες των μαθητών του σχολείου, εκτός των κλασικών όπως χορωδίες ([Εικ.17](#), [ΠΑΡ/ΜΑ](#)), παρελάσεις, γιορτές για την αποφοίτηση των μαθητών ([Εικ. 18](#)) κ.ά., αφορούν ένα μεγάλο εύρος θεμάτων που με την ανάπτυξη της τεχνολογίας (πληροφορική, τεχνητή νοημοσύνη) δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής σε ελληνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα όπως το «Έξυπνο» Σπίτι» ([Εικ. 19](#)), ένα project υψηλής τεχνολογίας και καθημερινής εφαρμογής των αρχών της αειφορίας, η έκθεση κόμικς με στιγμιότυπα της Ελληνικής

Επανάστασης με τη βοήθεια εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης (Εικ. 20), η συμμετοχή στην πανελλαδική διαδικτυακή εκδήλωση του saferinternet4kids, όπου ενημερώθηκαν για θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο (Εικ. 21 ΠΑΡ/ΜΑ) κ.α.⁶

Εικ. 18. Μαθητές/τριες της ΣΤ'τάξης του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας «Θεόδωρος Κάστανος» σε εκδηλώσεις κατά την ημέρα αποφοίτησής τους από το σχολείο το έτος 2021, δεξιά με τον δάσκαλό τους Γιώργο Κατηκαρίδη

Εικ. 19. Το «Έξυπνο» Σπίτι, συνεργασία πόλου Εκπ/κής Καινοτομίας ΤΠΕ Φλώρινας και 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου (facebook 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου)⁽³³⁾

Εικ. 20. Η Επανάσταση του 1821 μέσα από την τεχνητή νοημοσύνη (facebook Ε' Δημοτικού Σχολείου)⁽³³⁾

Επίσης μέσα από έργα και δράσεις, δόθηκε η δυνατότητα στο σχολείο να έλθει σε επαφή και σύμπραξη με ευρωπαϊκά σχολεία. Έτσι οι μαθητές/τριες και εκπαιδευτικοί του σχολείου στα πλαίσια του έργου e-twinning και τη δράση «Από την Αθήνα του 2004 στο Παρίσι του 2024». μαθητές και μαθήτριες συνεργάστηκαν με συμμαθητές τους από σχολεία άλλων ευρωπαϊκών χωρών σε δράσεις σχετικές με τους Ολυμπιακούς Αγώνες (Εικ 22 ΠΑΡ/ΜΑ). Έξι μαθητές και τρεις δάσκαλοι από τη Νορβηγία (Sviland Skule) και έξι μαθητές και τρεις δάσκαλοι από την Ελλάδα (5^ο Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας «Θ. Κάστανος», Πειραματικό Δημοτικό Φλώρινας, Δημοτικό Σχολείο Βεύης,

⁶ Για περισσότερες πληροφορίες στο facebook του σχολείου⁽⁵⁾

επισκέφθηκαν τη Guillena Ισπανίας, όπου συμμετείχαν στις δραστηριότητες που είχαν προετοιμάσει οι οικοδεσπότες και επικεντρώθηκαν στην υπολογιστική σκέψη (εικ.23).

Εικ. 23. Επίσκεψη του σχολεία μαζί με άλλα σχολεία στη Guillena Ισπανίας, όπου συμμετείχαν στις δραστηριότητες που είχαν προετοιμάσει οι οικοδεσπότες και επικεντρώθηκαν στην υπολογιστική σκέψη

Πολύ σημαντικές δραστηριότητες του 5^{ου} Δ/Σ είναι δυο εκδόσεις: η πρώτη, μια πολύ αξιόλογη έκδοση με τίτλο «Ένα χάδι από τη Φλώρινα, Στρατιά της Ανατολής:1916-1918» (*Une Caresse de Florina*), που εκδόθηκε το 2011 γραμμένη στα ελληνικά και στα γαλλικά, την επιμέλεια της οποίας είχαν δύο πολύ αξιόλογες εκπαιδευτικοί του σχολείου, η Παρασκευή (Βούλα) Γκόλια⁷ και η Στέλα Κασίδου⁸. (εικ. 24) και η δεύτερη με τίτλο «... στο τσουκάλι και στον ταβά»(2009) με πρωτοβουλία και επιμέλεια των παραπάνω εκπαιδευτικών και τη συμμετοχή μαθητών του σχολείου με πάρα πολλές φλωρινιώτικες συνταγές (εικ. 25).

Η προσθήκη της προσωνομίας «Θεόδωρος Κάστανος» έγινε μετά από πρόταση της Διευθύντριας, όπως αναφέρεται στην πράξη 9/1-3-2012 (προγενέστερη πράξη 4/6-3-2008) του Συλλόγου Διδασκόντων με θέμα: «Προσθήκη προσωνομίας 5ου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας», σύμφωνα με την οποία αποφασίστηκε ομόφωνα να προταθεί η εν λόγω προσωνομία. Η πρόταση έλαβε την έγκριση του Δημοτικού Συμβουλίου Φλώρινας και έγινε η προσθήκη του ονόματος με την υπ' αρ. 145588 /Δ4/9-

⁷ Η Παρασκευή Γκόλια είναι δασκάλα, πρώην Διευθύντρια του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου. Σπούδασε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Φλώρινας και στο ΠΤΔΕ Φλώρινας του ΑΠΘ. Στη συνέχεια αποφοίτησε από το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΠΤΔΕ Φλώρινας του ΑΠΘ. Είναι διδάκτορας παιδαγωγικής του ΠΤΔΕ Φλώρινας του ΠΔΜ. Έχει δημοσιεύσει εργασίες σε ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα περιοδικά σχετικές με τη σχολική παιδαγωγική, την εκπαιδευτική πολιτική και την εθνική και πολιτική διαπαιδαγώγηση των μαθητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

⁸ Η Στέλλα Κασίδου είναι Διδάκτορας Παιδαγωγικής του Π.Τ.Δ.Ε. του Π.Δ.Μ. και είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος του ιδίου Τμήματος. Είναι απόφοιτος του Π.Τ.Δ.Ε. Φλώρινας του Α.Π.Θ. και της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Φλώρινας. Ως δασκάλα έχει εργαστεί σε όλους τους τύπους των δημόσιων δημοτικών σχολείων και σήμερα είναι Σχολική Σύμβουλος της 2ης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας της Π. Ε. Φλώρινας

10-2013 απόφαση του Υπουργείου Παιδείας. Τον εσωτερικό χώρο του σχολείου κοσμεύει ορειχάλκινη προτομή του Θεόδωρου Κάστανου που φιλοτεχνήθηκε από τον γλύπτη Χρήστο Τσώτσο (εικόνα, σελ. 11 αριστερά).

Εικ. 24. Η έκδοση του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου με τον τίτλο «Ένα χάδι από τη Φλώρινα, Στρατιά της Ανατολής: 1916-1918»

Εικ. 25. Η έκδοση του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου το 2009 με τίτλο «..... στο τσουκάλι και στον ταβά»

Στο 5^ο Δημοτικό Σχολείο δίδαξαν αξιόλογοι εκπαιδευτικοί όπως, ο Γ. Σουψανάς (εικ. 13), Β. Μπαζόπουλος (εικ. 26), Ε. Μωραΐτου, Π. Χατζηλάμπρου, Γ. Καραδαγλής, Ε. Καραδαγλή (Λιλίκα) κ.ά. Σήμερα (2024) το σχολείο είναι ενιαθέσιο ολοήμερο (απόφαση 147/2020 Δ.Σ. ΤΟΥ Δήμου Φλώρινας) και φοιτούν 186 μαθητές (160- 195 μαθητές διαχρονικά) και το διδακτικό προσωπικό ανέρχεται σε 26 άτομα· πιο αναλυτικά απαρτίζεται από 15 δάσκαλους/ες, 1 Φυσικής Αγωγής, 1 Θεατρολογίας, 1 Μουσικής, 1 Αγγλικής Γλώσσας, 1 Γερμανικής Γλώσσας, 1 Εικαστικό, 1 Πληροφορικής, 1 Ψυχολόγο, 1 Κοινωνική λειτουργό, 3 Δάσκαλους/ες παράλληλης στήριξης και 1 Βοηθητικό προσωπικό. Διαθέτει σύγχρονες αίθουσες διδασκαλίας, εργαστήρια πληροφορικής και μια σύγχρονη και καλά ενημερωμένη βιβλιοθήκη που λειτουργεί υπό την εποπτεία του εκπαιδευτικού Ι. Κασκαμανίδη.

Για περισσότερες πληροφορίες μπορεί να υπάρξει επικοινωνία:

Διεύθυνση: Οδός Κοντοπούλου 16 (κατά κάποιες πηγές 18), Τ.Κ. 53100, Φλώρινα.

Τηλέφωνο: 2385022261, Fax: 2385022261

Facebook: 5ο Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας – Θόδωρος Κάστανος (5th Pr. School of Florina, Greece)

Εικ 26. Μαθητές/τριες της Στ' τάξης του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου με το δάσκαλό τους Βασίλη Μπαζόπουλο στις σκάλες του σχολείου το έτος 1958. Από αριστερά, κάτω σειρά: Θεόφ. (Φούλης) Οικονομίδης, Αγαθ. Γαβριηλίδης, άγνωστος, Ευρ. Χατζηφραμίδου, Γιώρ. Περιβολάρης. 2^η σειρά: Ανασ. Δήμου, Ελ. Δαγκίτση, Ειρ. Φάτση,, Χρυσ. Μίσιου. 3^η σειρά: Ευαγ. Δήμου, άγνωστη, Στ. Περσίδης, άγνωστος, Ουρανία Λέγα, Αθ. Ραχωβίτσα. (από το φωτογραφικό αρχείο της Ο. Λέγα).

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΘΕΟΔΩΡΟ ΚΑΣΤΑΝΟ

Ο Θεόδωρος Κάστανος (εικ. 27) όπως και οι Μ. Κουντουράς, Α. Δελμούζος, Δ. Γληνός, Μ. Παπαμαύρος και Μ. Τριανταφυλλίδης, ανήκει στη γενιά εκείνη των λαμπρών παιδαγωγών που έζησαν το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα με το όραμα του δημοτικισμού και της εκπαιδευτικής και κοινωνικής αναγέννησης του Νέου Ελληνισμού.

Εικ. 27. Θεόδωρος Κάστανος: υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους εκπαιδευτικούς της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. (αφίσα ημερίδας 14-4-2024: Φιλοπρόσδος Όμιλος Βροντάδου)

Ο Κάστανος στη Χίο (1888-1913)

Γεννήθηκε την 1η Δεκεμβρίου του 1888⁹ στον Βροντάδο της Χίου. Εκεί μεγάλωσε με τη γιαγιά του Καλλιόπη Κάστανου η οποία τον ανέθρεψε σαν παιδί της, επειδή οι γονείς του ξενιτεύτηκαν στην Αυστραλία. Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στο Δημοτικό Σχολείο του Αγίου Γεωργίου και κατόπιν στο Ελληνικό Σχολείο της Παναγίας της Μούτσαινας. Το 1905 αποφοίτησε με άριστα από το Γυμνάσιο της Χίου.

Το 1907, το Σεπτέμβριο, διορίστηκε δάσκαλος στα χωριά Παρπαριά, για μικρό χρονικό διάστημα, και Βίκι της Χίου (1908- 1912) όπου ακόμα τον μνημονεύουν για την εκπαιδευτική και κοινωνική του προσφορά.

Το 1912, όταν ξέσπασαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι (που οδήγησαν στην απελευθέρωση της Χίου) κατατάχθηκε σε σώματα εθελοντών και συνέχισε την εθελοντική του θητεία κατατασσόμενος στον ελληνικό στρατό. Απολύθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου του 1913

⁹ Σύμφωνα με τη κόρη του Πόπη Κάστανου-Μινάρδου, ο πατέρας της Θεόδωρος Κάστανος, γεννήθηκε την 1η Δεκεμβρίου του 1888. Σύμφωνα με το βιογραφικό που επισυνάφτηκε στη διδακτορική του διατριβή, γεννήθηκε την 1η Δεκεμβρίου το 1886.⁽²⁾

Ο Κάστανος στη Γερμανία (1913-1920)

Το 1913, ο Κάστανος θα αφήσει τη Χίο και θα αναχωρήσει για τη Γερμανία, όπου με υποτροφία που του δόθηκε από το Κληροδότημα του [Σταματίου Πρώιου](#) θα φοιτήσει στο Πανεπιστήμιο της [Λένας](#) (Jena) για να σπουδάσει Φιλοσοφία και Παιδαγωγική όπου καλλιεργήθηκε η ιδέα του **Σχολείου Εργασίας**. Τα κύρια γνωρίσματα της ιδέας του Σχολείου Εργασίας, όπως είχε διαμορφωθεί στη Γερμανία στις αρχές του 20ου αιώνα ήταν: 1^ο εσωτερική ανάγκη για δράση, 2^ο ανεξάρτητη και λεύτερη ενέργεια του παιδιού, 3^ο απόκτηση δυνάμεων που η εκδήλωσή τους έχει κοινωνική κατεύθυνση. Αυτές τις αρχές, προσπάθησε να προσαρμόσει στα ελληνικά δεδομένα και πολλές φορές εφάρμοσε με επιτυχία ο Θ. Κάστανος.¹⁰

Το χρονικό διάστημα 1915-1918 σπούδασε, Παιδαγωγικά, Φιλοσοφία και Πειραματική Ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Το 1920, επέστρεψε στην Ελλάδα ως διδάκτωρ της Φιλοσοφίας¹¹.

Ο Κάστανος στη Θεσσαλονίκη (1920-1921)

Το 1920 (22/9), ο Κάστανος πήγε στη Θεσσαλονίκη, όπου διορίστηκε καθηγητής των Παιδαγωγικών και διευθυντής Σπουδών στο [Διδασκαλείο Θηλέων](#) της πόλης όπου ήρθε σε σύγκρουση με τον κόσμο του «παλαιού σχολείου», τον κόσμο του «δασκαλισμού», προσπαθώντας να εισάγει το ευρωπαϊκό παιδαγωγικό πνεύμα της Νέας Αγωγής και του «Σχολείου Εργασίας», εφαρμόζοντας τις εμπειρίες του από τη Γερμανία. Κατόρθωσε να δημιουργήσει σχολική ζωή και οι μαθήτριες να αναπτύξουν δράσεις, να καλλιεργήσουν δεξιότητες και να βιώσουν εμπειρίες μάθησης με κύριο χαρακτηριστικό την αγάπη του ενήλικα για το παιδί.

Το 1921 (Σεπτέμβριο) κατατάχτηκε και υπηρέτησε για μικρό χρονικό διάστημα στον ελληνικό στρατό ως έφεδρος και στην αρχή της νέας σχολικής χρονιάς επέστρεψε στο Διδασκαλείο όπου όμως δεν παρέμεινε εκεί για πολύ, γιατί στο τέλος Οκτωβρίου του 1921 του ανακοινώθηκε η μετάθεσή¹² στα [Αρχιγένεια Εκπαιδευτήρια](#) στους Επιβάτες της Ανατολικής Θράκης. Τον Κάστανο αντικατέστησε μερικά χρόνια (έξι) αργότερα ο Μίλτος Κουντουράς, άλλος ένας μεγάλος παιδαγωγός εκείνης της περιόδου ([εικ. 28](#)).

Ο Κάστανος στην Ανατολική Θράκη (1921-1923)

Τον Οκτώβριο του 1921, ο Κάστανος ανέλαβε τη διεύθυνση¹³ του Αρχιγένειου Διδασκαλείου στους Επιβάτες της Ανατολικής Θράκης και μεταρρύθμισε με επιτυχία το ίδρυμα σύμφωνα με τις αρχές και τη λειτουργία του Αρσακείου της Αθήνας, δηλαδή στα Αρχιγένεια Εκπαιδευτήρια ([εικ.29](#)) λειτουργούσαν εξατάξιο Πρότυπο Δημοτικό Σχολείο, τριτάξιο ανώτερο Παρθεναγωγείο και τριτάξιο Διδασκαλείο.

Το σημαντικό έργο που εφάρμοζε με επιτυχία στο Αρχιγένειο Διδασκαλείο, διακόπηκε αιφνιδιαστικά, αλλά και βίαια εξ αιτίας της Μικρασιατικής Καταστροφής τον Αύγουστο του 1922 και της διαταγής του Ελληνικού Στρατηγείου για την άμεση [εκκένωση της Ανατολικής Θράκης](#) (*Ανακωχή ή Συνθήκη των Μουδανιών*) από τον Ελληνικό Πληθυσμό (Σεπτέμβριο 1922).

Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, μετέφερε τα Αρχιγένεια Εκπαιδευτήρια αρχικά στην Παλιά Ορεσιτιάδα ([Καραγάτς](#)), όπου συγχωνεύτηκαν με το *Ζάππειον Ανώτερον Παρθεναγωγείον* [Αδριανούπολης](#) και όπου μετέφερε όλα τα αρχεία και έδωσε εσπευσμένα πιστοποιητικά σπουδών στις δευτεροετείς φοιτήτριες του διδασκαλείου ([εικ.30](#)). Μετά από ένα έτος περίπου, με δικές του ενέργειες μετέφερε τα εκπαιδευτήρια (και τα δυο ιδρύματα) στην [Αλεξανδρούπολη](#).

¹⁰ Κατσιράς Β., Λεωνίδας, 2014⁽¹⁹⁾

¹¹ Ο τίτλος της διδακτορικής διατριβής του Θ. Κάστανου, ενδεικτικός των ενδιαφερόντων του: «Η εκπαίδευση των δημοδιδασκάλων στην Ελλάδα» (Die Bildung der Volksschullehrer in Griechenland) Κανδήρου Γλυκερία, 2012, σελ 42

¹² Υπολογίζονται σε είκοσι χιλιάδες οι μεταθέσεις και οι απολύσεις που έγιναν μέσα σε διάστημα είκοσι τεσσάρων μηνών (χαρακτηρίστηκαν «χορός των δημοδιδασκάλων»), από το Νοέμβριο του 1920 ως το Νοέμβριο του 1922.⁽¹¹⁾

¹³ Ήταν ο πρώτος άντρας Διευθυντής στην ιστορία των Αρχιγένειων Εκπαιδευτηρίων μετά από 14 διευθύντριες από την ίδρυσή τους το 1857 από το Σαράντη Αρχιγένη⁽¹²⁾.

Εικ. 28. Από την επίσκεψη του Διδασκαλείου Θηλέων Θεσσαλονίκης στη Φλώρινα με τους σπουδαστές του Διδασκαλείου Φλώρινας. Ο Δ. Γαρδίκας (διευθυντής) με μουστάκι στο κέντρο, ο Θ. Κάστανος (υποδιευθυντής) 2^{ος} από αριστερά, Ο Μίλτος Κουντουράς, διευθυντής του Διδασκαλείου Θηλέων Θεσσαλονίκης 3^{ος} από αριστερά και η Θεοδοσία Πανγιωτίδου -Μόδη 3^η από δεξιά (πίσω) (φωτογραφία, Θ. Μόδης, 2020)

Εικ. 29. Η πρόσοψη του Αρχιγενείου Παρθεναγωγείου (Ραπτόπουλος, «Τα εν Επιβάταις Αρχινένεια» (1907), 85

Εικ. 30. Ο Διευθυντής Θεόδωρος Κάστανος με τις δευτεροετείς σπουδάστριες του τριταξίου Διδασκαλείου στην αυλή του Αρχιγενείου Διδασκαλείου Επιβατών το 1922. (Ισότοπος Φυσικής Αγωγής-Ειδική Αγωγή)

Ο Κάστανος στην Αλεξανδρούπολη (1923-1925)

Το Σεπτέμβριο του 1923, ο Θ. Κάστανος στην Αλεξανδρούπολη όπου εγκαταστάθηκε άρχισε αμέσως ένα μεγάλο αγώνα για την ίδρυση Διδασκαλείου Θηλέων και παρά τις πολλές δυσκολίες που συνάντησε, πέτυχε να ιδρυθεί το [Διδασκαλείο Θηλέων Θράκης](#) στην Αλεξανδρούπολη¹⁴ και ο ίδιος να γίνει ο πρώτος Διευθυντής του.

Εικ. 31. Το παλιό ξύλινο κτίριο όπου εγκαταστάθηκε αρχικά το Διδασκαλείο (Πανταζίδου Ουρανία: «Το στοιχειωμένο σπίτι» της Αλεξανδρούπολης)

Αρχικά, το Διδασκαλείο στεγάστηκε σε ένα παλιό ξύλινο κτίριο ([εικ. 31](#)) στη σημερινή Λεωφόρο Δημοκρατίας. Από το δεύτερο όμως χρόνο της λειτουργίας του Διδασκαλείου, δημιουργήθηκε μεγάλο πρόβλημα χώρου λόγω της κατακόρυφης αύξησης του αριθμού των μαθητών. Τότε ο Κάστανος αναζήτησε άλλο κτίριο και κατάφερε να αποδοθεί στο διδασκαλείο ένα μεγάλο ημιτελές κτίριο ([εικ. 31.1 ΠΑΡ/ΜΑ](#)) που οι Τούρκοι το προόριζαν για Ναυτική

Σχολή ή στρατιωτικό νοσοκομείο.¹⁵ Μετά την ανακατασκευή του κτιρίου που ολοκληρώθηκε το 1930, στεγάστηκαν σ' αυτό όχι μόνο το Διδασκαλείο αλλά και η [Παιδαγωγική Ακαδημία της Αλεξανδρούπολης](#)¹⁶ το 1934 ([εικ. 31.2 ΠΑΡ/ΜΑ](#)). Σήμερα στεγάζει το [1ο Πρότυπο Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο Αλεξανδρούπολης](#). Στην Αλεξανδρούπολη ο Κάστανος προσέφερε πολύ σημαντικό παιδαγωγικό έργο και ανέπτυξε μια πολλή αξιόλογη ανθρωπιστική, κοινωνική και συνδικαλιστική δράση. Η εκτίμηση και η αγάπη των κατοίκων της Αλεξανδρούπολης στο πρόσωπό του και οι προοδευτικές παιδαγωγικές του ιδέες, προκάλεσαν τη δυσαρέσκεια των συντηρητικών πολιτικών και στρατιωτικών αρχών, που σημειωτέον είχαν την έδρα τους στην Κομοτηνή. Κατηγορήθηκε για αντεθνικότητα και κουμμουνισμό.

Η «ανταμοιβή» για την προσφορά του στην εκπαίδευση και στην κοινωνία της Αλεξανδρούπολης, ήταν η δυσμενής μετάθεσή του το Σεπτέμβριο του 1925 στο Μονοτάξιο Διδασκαλείο της Καστοριάς. Περίπου 100 χρόνια αργότερα οι κάτοικοι της Αλεξανδρούπολης, αναγνωρίζοντας το έργο του Θεόδωρου Κάστανου, έδωσαν το όνομά του στο 4ο Γυμνάσιο της πόλης που μετονομάστηκε σε [4^ο Γυμνάσιο – Θεόδωρος Κάστανος](#) (απόφαση 37/2021 Δ.Σ. του Δήμου Αλεξανδρούπολης).

Ο Κάστανος στην Καστοριά (1925-1927)

Ο Κάστανος ανέλαβε διευθυντής του Μονοταξίου Διδασκαλείου Καστοριάς (ΜΔΚ) τον Οκτώβριο του 1925 (4/10/1925)¹⁷. Τρείς μήνες μετά από την έλευσή του στην Καστοριά, τον Ιανουάριο του 1926, ανακοινώθηκε η απόλυσή του με το αιτιολογικό ότι, «απολύεται της υπηρεσίας δι' ασυμβίβαστον προς το επάγγελμά του

¹⁴ Χάρης εις την επιμονή και τις ενέργειές του, έδρα του νέου Διδασκαλείου ορίστηκε η Αλεξανδρούπολη και όχι η Κομοτηνή όπως ήθελαν τότε οι Ελληνικές Αρχές της Κομοτηνής (διοικητικές και στρατιωτικές αρχές), αλλά. Να επισημάνουμε εδώ ότι ο Κάστανος δε δίστασε να συγκρουστεί με τις διοικητικές και στρατιωτικές αρχές της Κομοτηνής – γενικά δε δίσταζε στη ζωή του να συγκρούεται με τους «ισχυρούς» – για θέματα που αφορούσαν τον τόπο και τον τρόπο εγκατάστασης και λειτουργίας του Διδασκαλείου ([Βικιπαιδεία: Αρχιγένεια εκπαιδευτήρια](#))

¹⁵ Πανταζίδου Ουρανία, 2023 ⁽³¹⁾

¹⁶ Ορδουμποζάνης Θεόδωρος, 2010 ⁽³⁰⁾

¹⁷ Ξανθόπουλος Αναστάσιος, 2011 ⁽²⁹⁾

διαγωγής»¹⁸. Τρεις εβδομάδες αργότερα, στις 14 Φεβρουαρίου 1926, ανακοινώθηκε η ανάκληση της απόλυσης που δημοσιεύτηκε στον τύπο της Καστοριάς.

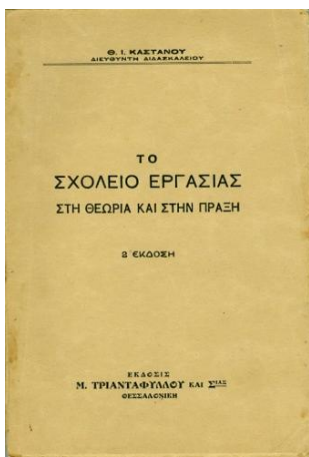
Στην Καστοριά ο Κάστανος βρήκε ευρύ πεδίο δράσης για να αναπτύξει την παιδαγωγική, κοινωνική και εθνική δράση του. Προσπάθησε να εφαρμόσει τις αρχές και το πνεύμα του «*Σχολείου Εργασίας*» και το κατάφερε σε μεγάλο βαθμό υλοποιώντας δράσεις και δραστηριότητες όπως εορτές, εκδρομές, δημιουργία και καλλιέργεια κήπου, οργάνωση σχολικής βιβλιοθήκης, εκθέσεις μαθητικών έργων, επικοινωνία με άλλα σχολεία, αθλητικές εκδηλώσεις, δένδροφύτευση, εξωραϊσμό κοινόχρηστων χώρων κ.α. Κατάφερε να προκαλέσει το ενδιαφέρον του κοινού της πόλης για τις διάφορες εκδηλώσεις του Διδασκαλείου όπως θεατρικές παραστάσεις, καλλιτεχνικές εκθέσεις, διαλέξεις, σχολικές γιορτές κ.α. στις οποίες η συμμετοχή του κοινού ήταν μεγάλη.

Η θητεία του στο Διδασκαλείο της Καστοριάς αποτελεί ίσως την πιο λαμπρή περίοδο της δράσης του. Όπως και στην Αλεξανδρούπολη, εκτοξεύτηκαν εναντίον του συκοφαντίες, που αυτή τη φορά δεν προερχόταν άμεσα από την κεντρική εξουσία αλλά από έναν μαθητή του που όπως αποδείχτηκε αργότερα¹⁹ πίσω του καλύπτονταν συντηρητικοί κύκλοι της πόλης.

Το έργο του Κάστανου στην Καστοριά διακόπηκε τον Αύγουστο του 1927, όταν μεταφέρθηκε από το Υπουργείο Παιδείας η έδρα του ΜΔ Καστοριάς στο Καρπενήσι.

Ο Κάστανος στο Καρπενήσι (1927-1929)

Στο Καρπενήσι ο Κάστανος εγκαταστάθηκε το Σεπτέμβριο του 1927 και ανέλαβε διευθυντής του Μονοτάξιου Διδασκαλείου (ΜΔΚ). Έμεινε για δύο χρόνια, γιατί στο τέλος του σχολικού έτους 1928-1929 το Μονοτάξιο Διδασκαλείο του Καρπενησίου έκλεισε. Την ίδια χρονιά καταργήθηκαν όλα τα Μονοτάξια Διδασκαλεία της χώρας με το ν. 4358. Κατά την παραμονή του στο σύντομο αυτό χρονικό διάστημα, έγραψε το βιβλίο «*Το Σχολείο Εργασίας στη θεωρία και στην πράξη*» που εκδόθηκε τον Απρίλη του 1929²⁰. Επανεκδόθηκε στη Φλώρινα τον Μάρτιο του 1930.

Στο Καρπενήσι εφάρμοσε πολλές από τις εκπαιδευτικές μεθόδους που είχε δοκιμάσει και στην Καστοριά, όπως εκδρομές, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και διαλέξεις, αλλά για πρώτη φορά αναπτύχθηκαν δραστηριότητες όπως η έκδοση σχολικού περιοδικού από τους μαθητές του Διδασκαλείου με τον τίτλο "Ελπίδες", η ίδρυση και η λειτουργία σχολικού κινηματογράφου και η έκδοση εφημερίδας με τον τίτλο «Η Αυγή» και τον υπότιτλο «δεκαπενθήμερη εφημερίδα της Ευρυτανίας» που εκδίδονταν από το Μάιο του 1928 επί ένα χρόνο.

Τόσο οι μαθητές του Κάστανου όσο και πολίτες του Καρπενησίου που τον είχαν γνωρίσει ομολογούσαν ότι «ο ερχομός του Κάστανου στο Καρπενήσι αποτελεί ιστορικό σταθμό για την πόλη, γιατί ένας καινούριος αέρας προόδου φύσηξε στην Ευρυτανία».²¹

Ο Κάστανος στη Φλώρινα (1929-1932)

Ο Κάστανος μετατέθηκε το Σεπτέμβριο του 1929 στη Φλώρινα από το Καρπενήσι, όταν εκεί το ΜΔ Καρπενησίου καταργήθηκε και ανέλαβε ως υποδιευθυντής στο πολυτάξιο Διδασκαλείο με διευθυντή τον Άγγελο Παπαζαχαρίου.

¹⁸ Κανδήρου Γλυκερία, 2012⁽¹³⁾

¹⁹ Στη τελική έκβαση της υπόθεσης η οποία κρίθηκε στο Κακουργιοδικείο της Έδεσσας, δύο χρόνια σχεδόν αργότερα, τον Οκτώβριο του 1930, αποκαλύφθηκε ότι ηθικός αυτουργός για τις κατηγορίες εναντίον του Κάστανου ήταν ο Ι. Μπακάλης, δικηγόρος, στενός συγγενής του Σίμου Λιούμπη, που ήταν πολιτευτής του κόμματος των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά (Κανδήρου)⁽¹⁴⁾.

²⁰ Μπακάς Νικόλαος, 2011⁽²⁷⁾

²¹ Κανδήρου Γλυκερία, 2012⁽¹⁵⁾

Εικ. 32. Το κτίριο του Εθνικού Οικοτροφείου Φλώρινας όπου εγκαταστάθηκε και λειτούργησε για πρώτη φορά από την ίδρυσή του μέχρι το 1932 το Πολυτάξιο Διδασκαλείο Φλώρινας

Εικ. 33 Το κτίριο του Γιάννη Ζήση όπου εγκαταστάθηκε και λειτούργησε για τελευταία φορά (1932-1934) μέχρι την κατάργησή

Το Διδασκαλείο από την ίδρυσή του (1926) μέχρι το 1930 συστεγάζονταν με το Εθνικό Οικοτροφείο Φλώρινας (**Εικ. 32**). Από το 1930 μέχρι το 1932, μεταφέρθηκε σε ένα ευρύχωρο σπίτι, όπου αργότερα χτίστηκε η Στοά Σπυράκη. Από το 1932 μέχρι το 1934 που καταργήθηκε, στεγάστηκε στο κτίριο του Γιάννη Ζήση (**Εικ. 33**), στην οδό Παύλου Μελά²², που βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της πόλης στη συνοικία «Τσουκαλάδικα» όπως ονομάζονταν τότε.

Ο Ερχομός του Κάστανου στη Φλώρινα συμπίπτει με μια ανανεωτική παιδαγωγική κίνηση που είχε ξεκινήσει λίγους μήνες νωρίτερα. Ο επιθεωρητής της Δημοτικής Εκπαίδευσης του νομού Άγγελος Γιούρτσος²³ και ο δάσκαλος στο σχολείο της κοινότητας των Κάτω Κλεινών Γιάννης Καλαϊτζίδης²⁴, υπήρξαν οι πρωτεργάτες για την υλοποίηση αυτού του εγχειρήματος και έχοντας υποστηρικτές και συνοδοιπόρους άτομα εντός και εκτός της εκπαίδευσης. Ο γεωπόνος Ιωάννης Κοντόπουλος, ιδρυτής και διευθυντής του Δενδροκομικού Σταθμού Φλώρινας από το 1922 μέχρι

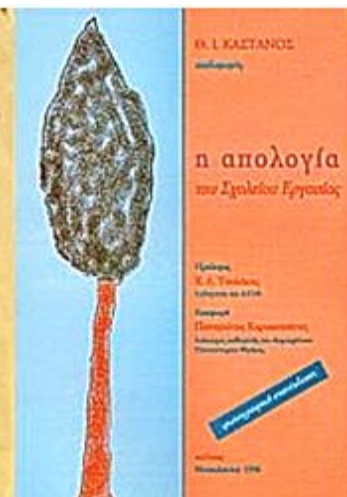
Άγγελος Γιούρτσος
Επιθεωρητής

Γιάννης Καλαϊτζίδης
Δάσκαλος Κ. Κλεινών

Η Απολογία του Σχολείου Εργασίας Βιβλίο Εκδ. Κώδικας (1996)
Συνέδριο δασκάλων, 1931, Φλώρινα

Απολογία του Σχολείου Εργασίας

το θάνατό του το 1929, που συνεργαζόταν με τον Καλαϊτζίδη και συνεισέφερε στα «γεωργικά» της εκπαίδευσης, δηλαδή στη δημιουργία και εξέλιξη σχολικών κήπων και περιβολιών με οπωροφόρα δέντρα και ο Λαρισσιός Ιωάννης Ασπιώτης, δικηγόρος, πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Φλώρινας και πρόεδρος της Σχολικής

²² Κούφης Παύλος, 1991⁽²¹⁾

²³ Γκοντσίδου, Βασιλική, 2019⁽⁹⁾

²⁴ Κασκαμανίδης, Γιάννης, 2016

Επιτροπής των πρότυπων σχολείων του Διδασκαλείου, ο οποίος το 1912 ως στέλεχος του Εργατικού Κέντρου Λάρισας είχε βρεθεί κατηγορούμενος στη δίκη του Ναυπλίου μαζί με τους πρωταγωνιστές των Αθεϊκών, Δελμούζο, Σαράτση και Ζάχο και είχε αθωωθεί στη [δίκη του Ναυπλίου](#) το 1914, προσπάθησαν να ανατρέψουν την υπάρχουσα κακή εκπαιδευτική κατάσταση.

Ήδη το βιβλίο του Κάστανου «[Το Σχολείο Εργασίας](#) στη θεωρία και στην πράξη» είχε εκδοθεί και κυκλοφορήσει στην ελληνική αγορά. Ο Κάστανος κατά το σύντομο βίο του και τη μικρή παιδαγωγική και εκπαιδευτική πορεία του εξέδωσε και άλλο βιβλίο, την «[Απολογία του Σχολείου Εργασίας](#)»²⁵ για το οποίο δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες για το πότε γράφτηκε και το πότε εκδόθηκε²⁶.

Ο Κάστανος οργάνωνε και πολλές φορές πρωταγωνιστούσε στην πραγματοποίηση εκπαιδευτικών συνεδρίων²⁷ ([εικ.34](#)) στην πόλη της Φλώρινας αλλά και σε χωριά του νομού, στα οποία συμμετείχαν δάσκαλοι της περιοχής. Παράλληλα ίδρυσε για πρώτη φορά (1929) δυο πειραματικά δημοτικά σχολεία – ένα μονοτάξιο και ένα πολυτάξιο - στα οποία γίνονταν πρακτική εφαρμογή των αρχών του «Σχολείου Εργασίας».

Εικ. 34. Οι σύνεδροι του Γενικού Παιδαγωγικού Συνεδρίου που έγινε στο 3ο Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας τον Ιούνιο του 1931. Καθιστοί: διακρίνεται στο κέντρο ο επιθεωρητής Άγγελος Γιούρτσης, δεξιά του (όπως βλέπουμε τη φωτο) ο Θ. Κάστανος, υποδιοργανωτής και αριστερά του ο διευθυντής του Διδασκαλείου Φλώρινας Δ. Γαρδικάς. (Φωτο: αρχείο του Γ. Κασκαμανίδη)

Η συνεισφορά του Κάστανου στην πολιτιστική κίνηση της πόλης ήταν πολύ σημαντική.. Εκείνη την περίοδο με πρωτοβουλίες του Διδασκαλείου της Φλώρινας πραγματοποιούνταν διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες, θεατρικές παραστάσεις ([εικ.35](#)), γυμναστικές επιδείξεις, συναυλίες κ.ά. Όπως αναφέρει ο Παύλος Κούφης²⁸

²⁵ Είναι γραμμένο από τον Θ. Κάστανο για «ΜΙΑ ΤΕΤΡΑΩΡΗ ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΠΟΥ ΓΙΝΗΚΕ ΣΤΗ ΦΛΩΡΙΝΑ ΤΟΝ ΙΟΥΝΗ ΤΟΥ 1931» και στην αφιέρωση γράφει «*Το χαρίζω σε όσους πονούν για την αλήθεια*». <

²⁶ Δεξιά στην παραπάνω εικόνα, το βιβλίο «*Απολογία του Σχολείου Εργασίας*» που εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη από τις εκδόσεις ΚΩΔΙΚΑΣ το 1996 και αριθμεί 86 σελίδες αλλά πλέον δεν κυκλοφορεί γιατί έχει εξαντληθεί και δεν έχει επανεκδοθεί μέχρι σήμερα.

²⁷ Κασκαμανίδης, Γιάννης, 2017 ⁽¹⁸⁾

²⁸ Κούφης Παύλος, 1991 ⁽²¹⁾

Εικ. 35 Θεατρικός όμιλος του Διδασκαλείου Φλώρινας που παρουσίασε τη μάχη των Θερμοπυλών. Καθιστοί Χάγιος Κ., σκηνοθέτης του έργου αριστερά, Ο Νομάρχης Φλώρινας Βασίλειος Μπάλκος στη μέση και δεξιά ο Θ. Μάλλιος συγγραφέας του έργου. Όρθιοι οι σπουδαστές που συμμετείχαν στην παράσταση (φωτο Π. Κούφης, 1932)

(Εταιρεία, 1991), μαθητής του Διδασκαλείου με υποδιευθυντή τον Κάστανο εκείνη την περίοδο «Για πρώτη φορά η πόλη γνώρισε τέτοια πολιτιστική κίνηση Η Πρώτη λαϊκή συναυλία δόθηκε στην αίθουσα του Κινηματοθεάτρου Πάνθεον²⁹».

Τα προβλήματα για τον Κάστανο άρχσαν να δημιουργούνται τον Απρίλιο του 1930, όταν ανέλαβε διευθυντής ο Δημήτριος Γαρδίκας. Ανάμεσα στον Κάστανο και στο Γαρδίκας υπήρχε βαθύ ιδεολογικό χάσμα: θερμός θιασώτης του Σχολείου Εργασίας και δημοτικιστής ο ένας, εκπρόσωπος της «παλαιάς παιδαγωγικής» και καθαρευουσιάνος ο άλλος. Όπως τον περιγράφει η Θεοδοσία Παναγιωτίδου - Μόδη δασκάλα στο 2^ο Πρότυπο Δημοτικό

Σχολείο, «ο Γαρδίκας ήταν άνθρωπος μεγάλης ηλικίας, παλιών αρχών, ερβαρτιανός³⁰ και αρτηριοσκληρωτικός.

Εικ. 36 Από την αποφοίτηση των σπουδαστών του Διδασκαλείου Φλώρινας το 1930. Διακρίνονται στη μέση ο διευθυντής Δ. Γαρδίκας (με παπιγιόν) και δίπλα του (δεξιά του πλευρά) ο υποδιευθυντής Θ. Κάστανος (με σκούρα γραβάτα) (φωτογραφία Πάνος Θεοδωρίδης, από florinapast⁽³²⁾)

²⁹ Κινηματοθέατρο «Πάνθεον»: Βρίσκονταν στο κέντρο της πόλης στη διασταύρωση των οδών Μεγαρόβου και Τυρνόβου, απέναντι από το σημερινό κτήριο του ΟΤΕ. Λειτουργήσε για πρώτη φορά το 1926. Αποτελούσε πόλο έλξης των κινηματογραφόφιλων και μουσικόφιλων της εποχής, καθώς παρουσίαζε ποικιλία θεατρικών παραστάσεων, κινηματογραφικών ταινιών και μουσικών εκδηλώσεων. Στο ίδιο μεγάλο χώρο του κινηματογράφου πραγματοποιούνταν και χοροεσπερίδες. Στη συνέχεια μετονομάστηκε σε κινηματογράφο «Νέα Ελλάδα» (Δ. Μεκάσης, 2017, *Γειτονιές της παλιάς Φλώρινας*)⁽²³⁾ και αργότερα σε «Αγγέλικα» (χειμερινός και θερινός) του οποίου ιδιοκτήτης ήταν ο Κελεμουρίδης (Εδεσσαίος). Έκλεισε το 1975 και κατεδαφίστηκε λίγο αργότερα για να αναφερθεί στη θέση του τετραώροφης οικοδομής. (Στρέζου Ελένη, 2014)

³⁰ Αυτός που ακολουθεί την ερβαρτιανή⁽²²⁾ μέθοδο διδασκαλίας. (βλέπε την ιστοσελίδα)

.....ήταν ηλικιωμένος, κοντός χοντρός, στρογγυλοπρόσωπος με ανατολίτικο μουστάκι»³¹ (Εικ. 36). Ο Γαρδίκας εφαρμόζοντας «παλαιοκομματικές πρακτικές» και συκοφαντίες στο Υπουργείο Παιδείας, κατάφερε να «κτίσει» για τον Κάστανο ένα προφίλ χαρακτηρίζοντάς τον επικίνδυνο για την εξέλιξη της εκπαίδευσης, κομμουνιστή, άθεο, αντίχριστο.

Στην αντιπαράθεση μεταξύ των δυο αντρών σημαντικό ρόλο έπαιξε και ένα τμήμα της κοινής γνώμης, της συντηρητικής κατά το μεγαλύτερο μέρος κοινωνίας της Φλώρινας, που ήταν ευαίσθητο σε εθνικά θέματα και σταδιακά κρατούσε όλο και πιο αρνητική στάση απέναντι στη μεταρρυθμιστική παιδαγωγική κίνηση του νομού. Ο

Εικ. 37 Φύλλα της εφημερίδας «Φωνή του Λαού» (αριστερά) και το φύλλο με αριθ. 56 της εφημερίδας «Έθνος» που εξυμνεί το Θ. Κάστανο μετά το θάνατό του (δεξιά) (www.elia.org.gr)

τύπος της Φλώρινας, κυρίως οι εφημερίδες που εξέφραζαν το συντηρητικό χώρο όπως η «Φωνή του Λαού»³² και το «Έθνος»³³, έπαιξαν ρόλο στην διάσχυση των δασκάλων αλλά και των πολιτών της Φλώρινας. Το «Έθνος» βέβαια άλλαξε στάση μετά το θάνατό του δημοσιεύοντας άρθρο με τίτλο «Στην μνήμη ενός μεγάλου νεκρού-Θόδωρος Κάστανος» (τχ. 56, 27/2/1932) (Εικ.37).

Στο τέλος του 1931 ανακοινώθηκε η μετάθεση του Κάστανου. Την ίδια περίοδο γνωστοποιείται η μετάθεση του επιθεωρητή Γιούρτση στην Κομοτηνή. Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, ο Καλαϊτζίδης κατηγορήθηκε με το πρόσχημα

³¹ Μόδης, Θεόδωρος, 2020⁽²⁶⁾

³² Φύλλο της εφημερίδας «Φωνή του Λαού» με ιδρυτή-Διευθυντή τον Κ Ιωαννίδη και εκδότη το Α. Παπαγεωργίου γράφει, για «τη σαπίλα της μοντέρνας εκπαίδευσης», για τη δημοτική γλώσσα «είνε εκείνη την οποίαν επιβάλλει ο Κομμουνισμός εις την Ελληνικήν Εκπαίδευσιν» κ.α.

³³ Το φύλλο της εφημερίδας «Έθνος» έχει εκδοθεί δυο εβδομάδες μετά τον θάνατο του Κάστανου άλλαξε τη στάση του και το κύριο πρωτοσέλιδο άρθρο της έχει τον τίτλο «ΣΤΗΝ ΜΝΗΜΗ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΝΕΚΡΟΥ: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΑΣΤΑΝΟΣ». Μετά τον θάνατο του Κάστανου η εφημερίδα τάσσεται υπέρ των απόψεων του Κάστανου και κατακρίνει το Γαρδίκας με μια επιστολή που προκάλεσε τη μήνη του τελευταίου, ο οποίος υπέβαλε μήνυση «επί εξυβρίσει και συκοφαντική δυσφημία διὰ του τύπου» εναντίον της εφημερίδας η οποία τελικά δικαιώθηκε.

της διάδοσης κουμουνιστικών ιδεών, παραπέμφθηκε και απολύθηκε «κατά τον νόμον περί ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος» τον Ιανουάριο του 1932, αλλά ένα μήνα μετά επανήλθε στη θέση του.

Από το Σεπτέμβριο του 1931 μέχρι το θάνατό του Θ. Κάστανου εντάθηκαν οι προστριβές και οι συγκρούσεις μέσα στο Διδασκαλείο, συνεχίστηκαν οι κατηγορίες και οι συκοφαντίες από τον Φλωρινιώτικο τύπο και από τον Γαρδίκια και μαζί με την ανακοίνωση της μετάθεσής του, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο τόσο στην ψυχική όσο και τη σωματική του υγεία.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1932, ο Θ. Κάστανος άφησε την τελευταία του πνοή μετά από σύντομη ασθένεια, «εκ βρογχικού άσθματος λόγω επαγγέλματος και γρίπης» όπως αναφέρει η ληξιαρχική πράξη θανάτου. Ο Θ. Κάστανος «έφυγε» σε ηλικία 44 ετών. Θάφτηκε στο κοιμητήριο του Αγίου Γεωργίου όπου ο τάφος του παραμένει μέχρι σήμερα ([εικ. 38 ΠΑΡ/ΜΑ](#)). Ο θάνατος του Κάστανου λύπησε ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας της Φλώρινας, τους περισσότερους από τους συναδέλφους του και το σύνολο των μαθητών του Διδασκαλείου. Οι μαθητές μάλιστα συγκρότησαν επιτροπή η οποία αποφάσισε: να κηρυχθεί πένθος 40 ημερών, αποχή μιας εβδομάδας από τα μαθήματα, τη συμμετοχή των μαθητών όλων των τάξεων και την κατάθεση στεφάνων και πορεία όλων των μαθητών στους δρόμους της πόλης με κατάληξη στη Νομαρχία για να ζητήσει από το Νομάρχη Β. Μπάλκο την άμεση απομάκρυνση του Γαρδίκια³⁴ ως υπεύθυνο για το θάνατο του Κάστανου³⁵.

Το συμπέρασμα που μπορεί να βγει για τον «εκπαιδευτικό βίο» του Θεόδωρου Κάστανου είναι ότι: στο σύντομο χρονικό διάστημα (12 έτη) της επιστημονικής του έρευνας και της παιδαγωγικής προσφοράς, εργάστηκε με πάθος για την μετάδοση και την εφαρμογή νέων παιδαγωγικών μεθόδων με σκοπό να εφαρμόσει τις αρχές και το πνεύμα του «Σχολείου Εργασίας». Σε όλες τις πόλεις και τα Διδασκαλεία που εργάστηκε, αφοσιώθηκε με πάθος στο έργο που ήθελε να φέρει σε πέρας χωρίς αμφιταλαντεύσεις και υποχωρήσεις και για αυτό κύκλοι συντηρητικοί παλιών παιδαγωγικών αντιλήψεων εξαπέλυσαν εναντίον του μια «πολεμική» εκστρατεία με συκοφαντίες και υπονόμηση του έργου του, με αποτέλεσμα την καταρράκωση της ψυχικής και σωματικής του υγείας μέχρι τελικά τη φυσική του εξόντωση.

³⁴ Ο Δ. Γαρδίκας μετατέθηκε στο διδασκαλείο Λαμίας «λόγω ποινής» όπως αναφέρθηκε στο αιτιολογικό της μετάθεσης. Ένα μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης της Φλώρινας θεώρησε ότι έπρεπε «να απομακρυνθή εκ της υπηρεσίας προς το συμφέρον της εκπαιδεύσεως και προς παραδειγματισμό». Στη Λαμία όπου μετατέθηκε λίγες ημέρες μετά την τοποθέτησή του, αποβάλλει ένα μαθητή «διά παντός και εξ όλων των Διδασκαλείων του Κράτους»⁽¹⁶⁾

³⁵ [Κούφης Παύλος](#), 1991, *Το Διδασκαλείο Φλώρινας (1926-1934)*, Εταιρεία τχ. 8-9 σελ. 22-23

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ

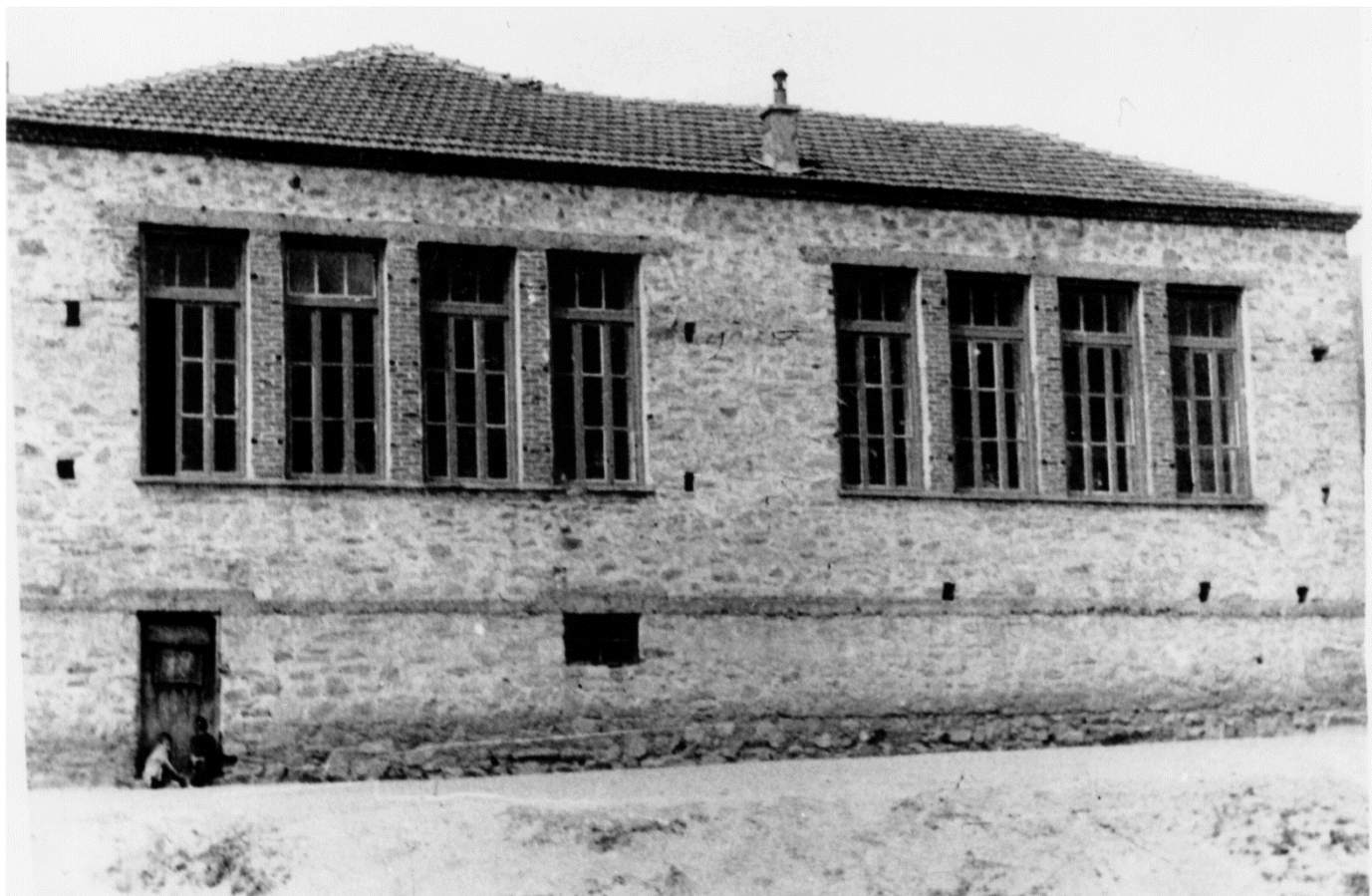
1. Βικιπαιδεία: Αρχιγένεια εκπαιδευτήρια
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%B3%CE%AD%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%B1>
2. Βικιπαιδεία: Θεόδωρος Κάστανος
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B5%CF%8C%CE%B4%CF%89%CF%81%CE%BF%CF%82%CE%9A%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%82>
3. Γκοντσίδου, Βασιλική, 2019, Όψεις και αντιφάσεις της μειονοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής του Μεσοπολέμου Η Εκπαίδευση των σλαβόφωνων της Φλώρινας «... με τας εθνικάς διηγήσεις και τα πατριωτικά άσματα» 1926-1932, Μεταπτυχιακή Εργασία Ειδικευσης, Δ.Π.Θ. σελ. 97.
4. Γκοντσίδου, Βασιλική ο.π. σελ. 117-118
5. Ε' Δημοτικό Σχολείο, facebook, <https://www.facebook.com/>
6. Ευαγγελίου, Μ., Μεϊντάση Α. 2014, Η ζωή και το έργο του παιδαγωγού Θεόδωρου Κάστανου, 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου, Πρακτικά του ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.
http://www.elliepek.gr/documents/7o_synedrio_eisigiseis/kastanos.pdf
7. Ζαρκάδα -Πιστιόλη Χρ. 2003. Η αρχιτεκτονική της Φλώρινας στην Περίοδο του Μεσοπολέμου. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Πολυτεχνική. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, σελ. 180-181 (τ.ΙΙ) Πιν. 212,213 (τ. ΙΙΙ).
8. Ισότοπος Φυσικής Αγωγής-Ειδική Αγωγή, https://www.fa3.gr/eidiki_agogi/Kastanos.htm
9. Ιστοσελίδα: 5° Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας «Θεόδωρος Κάστανος», <http://kastanos.edu.gr/>
10. Καλαμάρας, Κ., Φωτογραφίες Διδακτηρίων Δημοτικών Σχολείων Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Φλωρίνης, από τα Γ.Α.Κ. Φλώρινας)
11. Κανδήρου Γλυκερία, 2012, Ο παιδαγωγός Θεόδωρος Κάστανος και το Σχολείο Εργασίας στην Ελλάδα, Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ. σελ. 61
12. Κανδήρου Γλυκερία ο.π. σελ. 86
13. Κανδήρου Γλυκερία ο.π. σελ. 189
14. Κανδήρου Γλυκερία ο.π. σελ. 212
15. Κανδήρου Γλυκερία ο.π. σελ. 243
16. Κανδήρου Γλυκερία ο.π. σελ. 365
17. Κασκαμανίδης, Γιάννης, 2016, Κάστανος-Γιούρτσος-Καλαϊτζίδης: πρωτοπόροι του εκπαιδευτικού δημοτικισμού στη Φλώρινα (1929 – 1932), Ομιλία σε ημερίδα του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας “Θεόδωρος Κάστανος” από <https://www.learn4change.gr/archives/190>
18. Κασκαμανίδης, Γιάννης, 2017, Θεόδωρος Κάστανος: το παλιό, το νέο και η αντίδραση Παλιές ιστορίες για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση από <https://www.learn4change.gr/archives/1795>
19. Κατσίρας Β., Λεωνίδας, 2014, Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις του Σχολείου Εργασίας, Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου 2014 http://www.elliepek.gr/documents/7o_synedrio_eisigiseis/katsiras.pdf
20. Κοτρώτσου -Λόντου Τατιάνα, 2004, Το ελληνικό γλωσσικό ζήτημα, Επιστημονικό βήμα τ.3 https://www.syllogosperiklis.gr/old/ep_bima/epistimoniko_bima_3/kotrotsou.pdf
21. Κούφης Παύλος, 1991, Το Διδασκαλείο Φλώρινας (1926-1934), Εταιρεία τχ. 8-9 σελ. 17
22. Μαρκιανού Ειρήνη, Ερβαρτιανή μέθοδος διδασκαλίας, Πηγή Παιδείας <https://pigipaideias.wordpress.com/2017/04/04/%ce%b5%cf%81%ce%b2%ce%b1%cf%81%cf%84%ce%b9%ce%b1%ce%bd%ce%ae-%ce%bc%ce%ad%ce%b8%ce%bf%ce%b4%ce%bf%cf%82-%ce%b4%ce%b9%ce%b4%ce%b1%cf%83%ce%ba%ce%b1%ce%bb%ce%af%ce%b1%cf%82/>
23. Μεκάσης Δ., 2017, Γειτονίες της παλιάς Φλώρινας, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Φλώρινας «Βασιλική Πιτόσκα», σελ. 236
24. Μεκάσης Δημήτρης, 2016, Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη Φλώρινα,
25. http://florineanews.blogspot.com/2016/05/blog-post_88.html
26. Μόδης, Θεόδωρος, 2020, Θεοδοσία, σελ. 97,103, Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη
27. Μπάκας Νικόλαος, 2011, Ο Παιδαγωγικός Λόγος του Θεόδωρου Κάστανου (1886-1932) και το Μονοτάξιο Διδασκαλείο Καρπενησίου (1927-1929), Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών.
28. Ντζαδήμα Δήμητρα, 2018, fractal - Η γεωμετρία των ιδεών, , <https://www.fractalart.gr/theodoros-kastanos/>

29. [Ξανθόπουλος Αναστάσιος](#), 2011, *Μονοτάξιο Διδασκαλείο Καστοριάς (1923-1927) «Ποια Διδασκαλική Μέθοδο θα μεταχειριστούμε για να μάθουν οι μαθηταί την ελληνική γλώσσα»* 6ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών
30. [Ορδουμποζάνης Θεόδωρος](#), 2010, *Ιστορικά κτίρια της Αλεξανδρούπολης που έχουν κηρυχτεί διατηρητέα* <https://ordoumpozanis-teo.blogspot.com/2010/10/>
31. [Πανταζίδου Ουρανία](#), 2023, *Το «στοιχειωμένο σπίτι» της Αλεξανδρούπολης*, Alexandroupoli Online https://www.alexpolisonline.com/2023/05/blog-post_0.html
32. [Παπαχαρίσης Σπύρος](#), 2013, *Απόφοιτοι του Διδασκαλείου Φλωρίνης το 1930* <https://www.florinapast.mysch.gr/apofitoi-tou-didaskaleiou-florinis-to-1930/>
33. Παπαχαρίσης Σπύρος, 2013, *Η θρυλική εκδρομή του Διδασκαλείου Θηλέων Θεσσαλονίκης στη Φλώρινα το 1930* <https://www.florinapast.mysch.gr/i-thryliki-ekdromi-tou-didaskaleiou-thileon-thessalonikis-sti/>
34. Πουρσανίδου Ευρώπη, 2014, *Ο Παιδαγωγός Θεόδωρος Κάστανος και το Διδασκαλείο Αλεξανδρούπολης*, 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου, Πρακτικά του ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.
35. Σαπουντζή Ιωάννα, 2022, *Οι πολλαπλές όψεις της συνοικίας «Βαρόσι» στο ποτάμι της Φλώρινας και ο ρόλος της στη συγκρότηση της τοπικής μνήμης* σελ. 35,36 Ε.Α.Π.
36. Σιούλη Κατάκη, Ζ. 2009. "Το Γλωσσικό Ζήτημα," Archive, 5, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου <https://archive.gr/?p=340>
37. [Στρέζου Ελένη](#), 2014, *Η Εκπαίδευση και ο Πολιτισμός στη Φλώρινα την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου μέσα από τον Τοπικό Τύπο [1940-1949]*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, σελ. 297 Π.ΔΜ.

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικ. 2. Το κτίριο που κτίστηκε στο νότιο τμήμα του οικοπέδου του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου στην οδό Ι. Κοντόπουλου και στο οποίο στεγάζονται το Ειδικό Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο Φλώρινας το Ειδικό Νηπιαγωγείο Φλώρινας (φωτο Α. Γραμπόβας, 2024)

Εικ. 3.1 Το κτίριο του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας (ανατολική πλευρά), την περίοδο της κατασκευής του (Καλαμάρας, Κ.) ⁽¹⁰⁾

[illegible]

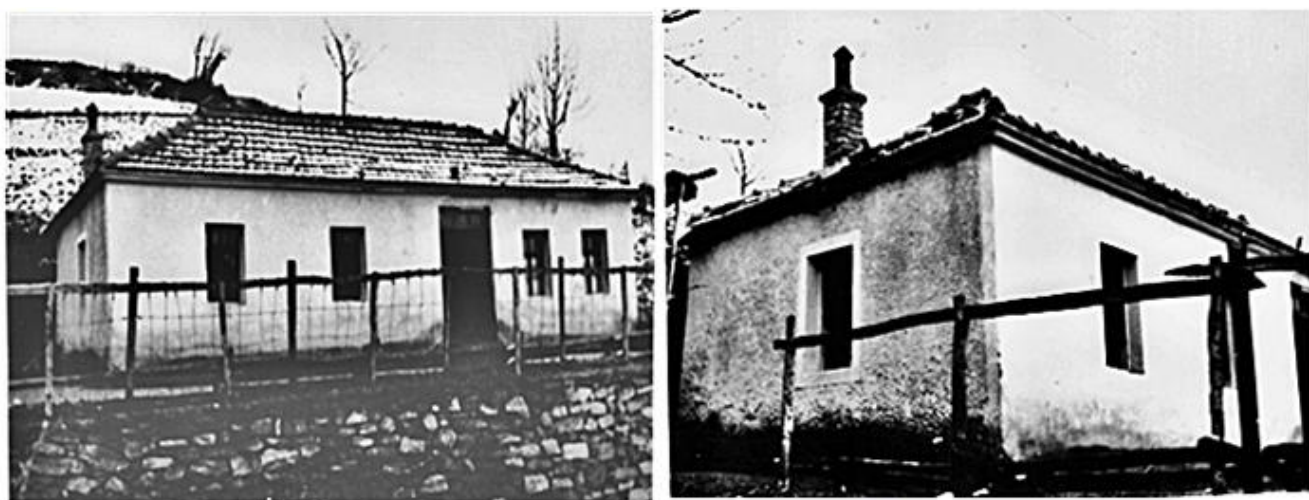
Εικ. 7.1 Μαθητολόγιο του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας του σχολικού έτους 1961-1962 (φωτο από Φ. Χατζηγεφραιμίδου)

Εικ. 8. Το σπίτι του Β. Παπαγιάννη (σήμερα) όπου το 1930 είχε στεγαστεί προσωρινά το νεοϊδρυθέν Ε΄ Δημοτικό Σχολείο μέχρι την ολοκλήρωση της κατασκευής του νέου κτιρίου (φωτ Α. Γραμπόβας, 2024)

Εικ. 9. 1/τάξιον Δημοτικόν Σχολεῖον Μοτεσνίτσης, ἔτος ἀνεγέρσεως 1950. (Καλαμάρας, Κ.) ⁽¹⁰⁾

Εικ. 10. 1/τάξιον Δημοτικόν Σχολεῖον Καλογρίτσης, ἔτος ἀνεγέρσεως 1938-1950. (Καλαμάρας, Κ.) ⁽¹⁰⁾

Εικ. 11. 3/τάξιον Δημοτικόν Σχολεῖον Αλώνων, (τύπος διδακτηρίου 4/τάξιον), ἔτος ἀνεγέρσεως 1912-19.... (Καλαμάρας, Κ.) ⁽¹⁰⁾

Εικ.14. Χορωδία των μαθητών «επί σκηνής» του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου το έτος 1955 (φωτο από το αρχείο του Ν. Χατζηευφραιμίδη)

Εικ. 17 Χορωδία των μαθητών του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου σήμερα (2024)(facebook Ε΄ Δημοτικού Σχολείου)^[5]

Εικ. 21. Συμμετοχή του 5^{ου} Δ.Σ. στην πανελλαδική διαδικτυακή εκδήλωση του saferinternet4kid (SID), όπου ενημερώθηκαν για θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο

Εικ. 22. Έργο e-twinning η δράση «Από την Αθήνα του 2004 στο Παρίσι του 2024».

Εικ. 31.1. Το ημιτελές κτίριο που προορίζονταν για Ναυτική Σχολή ή στρατιωτικό νοσοκομείο ([Παναζίδου Ουρανία](#), 2023, Το «στοιχειωμένο σπίτι» της Αλεξανδρούπολης, Alexandroupoli Online)

Εικ. 31.2. Η Ζαρίφειος Ακαδημία Αλεξανδρούπολης το 1953. Εγκαταστάθηκε στο παραπάνω ανακαινισμένο κτίριο το 1934 (φωτο Γ. Παναγιώτου, από face book Γιάννη Μαλκίδη 3/2025)

Εικ. 38. Ο Τάφος του Θεόδωρου Κάστανου στο κοιμητήριο του Αγίου Γεωργίου στη Φλώρινα (από το φωτογραφικό αρχείο της κ. Παρασκευής (Βούλας) Γκόλια-Αλτίνη)